

Odonata van de Noordhollandse duinen en van de Waddeneilanden

door

D. C. GEJSKES.

In een vorig artikel *) wees ik op de vondst van drie merkwaardige libellensoorten aan de duinplassen tussen Den Helder en Petten. Aangezien niet alleen de zeldzaamheden betekenis hebben, maar vooral het totaal der waargenomen soorten ter plaatse een inzicht geeft voor de bestaande fauna, kom ik nogmaals op deze zaak terug met mijn volledige gegevens. Tevens heb ik deze fauna vergeleken, met wat heden van de Waddeneilanden bekend is. Verzameld werd aan het Karrewater te Petten, aan het Zwanewater te Callantsoog, aan de vijver in de Donkere Duinen te Huisduinen, in de weilanden nabij Den Helder en op het eiland Texel. Daarbij zijn voor de Odonata de volgende notities gemaakt :

Karrewater te Petten, 25 Juli 1947.

Lestes sponsa Hansem., zeer veel jonge en minder talrijk adulte exemplaren, ook in copula en eierlegend op Potamogeton.

Ischnura elegans Vanderl., niet talrijk, enkele paartjes in copula.

Enallagma cyathigerum Charp., algemeen, ook eierlegend op Eleocharis en Potamogeton.

Agrion pulchellum Vanderl., 1 ♀ ad.

Orthetrum cancellatum L., enkele blauwberijpte ♂♂ jagend op ♀♀, één paartje in copula.

Sympetrum fonscolombei Selys, enkele ♂♂ op Potamogeton bladeren rustend.

„ *vulgatum* L., 1 ♀ juv.

„ *striolatum* Charp., verschillende jonge en pas uitgekomen exemplaren ♂♀, ook exuviën aan rietstengels, vermoedelijk van deze soort.

„ *danae* Sulz., 1 ♂ ad.

Anax imperator Leach, 1 ♂ ad. over het water vliegend.

Aeschna grandis L., enkele ♂♀ langs de oever tussen de dennen jagend.

„ *mixta* Latr., een pas uitgekomen ♂ in de rietzoom, de exuvië niet gevonden.

Zwanewater te Callantsoog, 20 en 25 Juli 1947.

Lestes barbarus Fabr., 1 ♀ in praecopula met *Lestes sponsa* ♂!

„ *sponsa* Hansem., algemeen ♂♀, vooral jonge dieren.

Libellula quadrimaculata L., enkele adulte exemplaren in de rietzone.

Orthetrum cancellatum L., een vleugelpaar tussen het riet gevonden.

Sympetrum flaveolum L., algemeen.

„ *vulgatum* L., vrij algemeen, ♀♀ juv.

„ *sanguineum* Müll., niet algemeen, ♂♀.

„ *danae* Sulz., 1 ♀ juv.

*) Zie Ent. Ber. 12 (285) : 297 (1 Dec. 1948).

- Aeschna grandis* L., algemeen, ♂ ♀ tussen dennen jagend.
 „ *mixta* Latr., idem.

Omstreken Huisduinen en Den Helder, 16—27 Juli 1947.

- Lestes barbarus* Fabr., vijver Donkere Duinen, 1 ♀ in rietzône.
 „ *sponsa* Hansem., idem 1 ♂.
Erythromma najas Hansem., idem, enkele ♂ ♂ op waterleliebladeren.
Ischnura elegans Vanderl., idem, algemeen, eveneens langs sloten en in de weilanden bij Huisduinen en aan de parkvijver in Den Helder.
Enallagma cyathigerum Charp., 1 ♂ aan slootje in weiland Huisduinen.
Agrion pulchellum Vanderl., 1 ♂ aan vijver in Donkere Duinen.
Orthetrum cancellatum L., 1 ♂ ad. vijver Donkere Duinen.
Libellula quadrimaculata L., algemeen langs vijver Donkere Duinen.
Sympetrum flaveolum L., algemeen vijver Donkere Duinen en sloten weiland Huisduinen.
 „ *vulgatum* L., vrij algemeen vijver Donkere Duinen en op onkruiden wegkant Den Helder.
 „ *sanguineum* Müll., 1 ♀ vijver Donkere Duinen.
 „ *danae* Sulz., 1 ♂ slootkant Huisduinen.
Aeschna grandis L., vijver Donkere Duinen algemeen ♂ ♀.
 „ *mixta* Latr., idem algemeen, duinpad Huisduinen en op onkruiden weiland Den Helder.

Texel, 22 en 26 Juli 1947.

- Lestes sponsa* Hansem., poeltje te Koog, enkele exemplaren tussen Typha en riet; Waal enkele ♂ ♀ tussen riet; Zandkuil den Burg 1 ♂.
Ischnura elegans Vanderl., poeltje te Koog algemeen, ook in copula; Zandkuil den Burg 1 ♂.
Enallagma cyathigerum Charp., Waal, een paartje in copula, waarvan bij het ♀ de kop, thorax en 1e abd. segm. helderblauw gekleurd zijn als bij het ♂, de rest groengeel.
Sympetrum vulgatum L., 1 ♀ in dennenbos bij Museum.
 „ *striolatum* Charp., Zandkuil den Burg, 1 ♂ juv. op bosjes.
Aeschna grandis L., waargenomen in de bossen te Westerslag en bij het Texelse Museum.
 „ *mixta* Latr., Westerslag bosrand 1 ♀; Koog in duin 1 ♂ juv.

De hier vermelde vangsten kunnen geen volledig beeld geven van de totale libellenfauna van deze streek, omdat vooral de voorjaarsvormen er in ontbreken. Wanneer we evenwel de soortenlijsten uit de Noordhollandse duinen vergelijken met wat van de Waddeneilanden, inclusief de Oostfriese eilanden bekend geworden is, dan blijkt deze samenstelling zeer wel te passen bij die der eilanden (zie tabel).

Ook floristisch is deze overeenkomst bekend, zoals in de „Flora van Helder” door J. Hoek en H. C. Redeke (1901) staat aangegeven. We vinden hier letterlijk: „Het blijkt dan, dat verreweg de meeste planten, die bij ons in het wild groeien, ook op Texel gevonden worden, dat

Overzicht Odonata Noordzee-eilanden	Callantsoog ¹⁾	Texel	Vlieland	Terschelling	Ameland	Schiermonnikoog	Rottum	Borkum	Memmert	Juist	Norderney	Baltrum	Langeoog	Spiekeroog	Wangeroog	
<i>Calopteryx splendens</i> . . .				x					x							x
<i>Lestes virens</i>									x							
<i>Lestes barbarus</i>	x															
<i>Lestes sponsa</i>	x	x		x					x	x						
<i>Pyrrhosoma nymphula</i> . . .									x							
<i>Erythromma najas</i>	x															
<i>Ischnura elegans</i>	x	x		x				x	x							
<i>Enallagma cyathigerum</i> . . .	x	x		x												
<i>Agrion pulchellum</i>	x	x		x					x	x						
<i>Agrion puella</i>								x	x	x				x		
<i>Cordulia aenea</i>		x														
<i>Somatochlora metallica</i> . . .									x							
<i>Orthetrum cancellatum</i> . . .	x	x		x												
<i>Libellula 4-maculata</i>	x	x		x				x	x	x						
<i>Leucorrhinia pectoralis</i> . . .								x	x ²⁾							
<i>Leucorrhinia dubia</i>									x ²⁾							
<i>Sympetrum fonscolombei</i> . . .	x								x							
<i>Sympetrum flaveolum</i>	x	x		x				x	x	x				x	x	
<i>Sympetrum vulgatum</i>	x	x		x			x?	x	x	x					x	
<i>Sympetrum striolatum</i>	x	x		x					x	x					x	
<i>Sympetrum sanguineum</i>	x															
<i>Sympetrum danae</i>	x	x							x	x						
<i>Anax imperator</i>	x															
<i>Brachytron pratense</i>		x							x	x						
<i>Aeschna grandis</i>	x	x						x	x					x		
<i>Aeschna cyanea</i>		x							x					x		
<i>Aeschna mixta</i>	x	x						x	x	x						
Totaal 27 soorten	17	15	—	10	—	—	1	8	20	10	—	—	—	4	4	

1) De soorten gevangen of waargenomen in de duinen tussen Petten en Den Helder, zijn kortheids-halve aangeduid onder „Callantsoog”.

2) Aangespoeld.

met name de flora onzer duinen de grootste gelijkenis vertoont met die van het Zuidelijk deel van Texel en geheel afwijkt van de plantengroei der Haarlemse duinen bijvoorbeeld. Zeer verwonderlijk is deze overeenkomst onzer flora met die der Noordzee-eilanden echter niet, wanneer men bedenkt, dat deze eilanden ongetwijfeld eenmaal met de vaste wal van Noord-Holland hebben samengehangen, terwijl aan de andere kant Huisduinen zelf nog in het begin der zeventiende eeuw een eiland was.”

De Odonata, welke nu wel in de duinen van Nd.-Holland, maar niet op de Waddeneilanden gevonden werden, zijn: *Lestes barbarus*, *Erythromma najas* en *Anax imperator*. De mogelijkheid blijft bestaan, dat ze ook op de eilanden zullen worden aangetroffen. Van het totaal der 27 soorten uit beide gebieden bekend, komen er 24 op de Waddeneilanden voor. Hiervan staan er 20 op naam van het eiland Memmert, hetgeen

mede te danken is aan het speciale onderzoek van Alfken naar de insectenfauna van dit eiland. Anderzijds mag er op gewezen worden, dat van een aantal Waddeneilanden in het geheel nog geen Odonata vermeld zijn.

In vergelijk met het vaste land moeten de eilanden soortenarm worden genoemd, maar een nauwkeurig onderzoek, speciaal der duinplassen voor zover aanwezig, zal voor menig eiland het soortenaantal belangrijk doen stijgen. Het is echter niet te verwachten, dat het totale beeld veel buiten de huidige omringing zal komen.

Literatuur Odonata Noordzee-eilanden.

- Ritsema Cz, C., (en W. Roelofs), 1873, Entomologisch uitstapje naar de Noordzee-eilanden Texel, Vlieland en Terschelling Mei-Juni 1872, Verslag 27e Zomerverg. N.E.V. 1872, T. v. Ent. 16 : XVIII.
- Ritsema Bos, J., 1873, Bijdrage tot de kennis van de entomologische fauna der Noordzee-eilanden, T. v. Ent. 16 : XXVII, 248.
- Veth, H. J., 1879, Lijst van insecten, door den heer H. J. Veth gevangen of waargenomen op het eiland Terschelling. Verslag 12e winterverg. N.E.V. 1879, T. v. Ent. 22 : LXXXIX en XCIII.
- Mac Gillavry, D., 1914, De entomologische fauna van het eiland Terschelling, voor zover zij tot nu toe bekend is, T. v. Ent. 57 : 89—106 (Odonata p. 92).
- Koster, F., 1923, Nieuws van Rottumeroog. De Lev. Natuur 28 ; Dec. (trek van *Sympetrum vulgatum* L. (?) op het eiland Rottum, gedurende de hittegolf van Juli 1923).
- Alfken, J. D., 1924, Die Insekten des Memmert, Abh. Nat. Ver. Bremen 25 (3) : 358—481 (Odonata p. 459).
- Lieftinck, M. A., 1925, Odonata Neerlandica, Eerste gedeelte Zygoptera T. v. Ent. 68 : 61—174.
- 1926, idem 69 : 85—226, Tweede Gedeelte Anisoptera.
- 1928, Kort bericht over insecten van het eiland Texel. Ent. Ber. 7 (161) : 321—324.
- Geijskes, D. C., 1932, Odonata van Terschelling. Verslag 65e Winterverg., T. v. Ent. 75 : XXXVIII.
- en J. Doeksen, (in druk). Nieuwe gegevens over de insectenfauna van Terschelling.
- Paramaribo, 1 Juli 1948.

Afgebroken overwintering van *Nymphalis io* L. In de slijperij van een glasbewerkingsindustrie nam begin Augustus een ex. van *Nymphalis io* L. aan een gasbuis plaats. Ongeveer 6 weken bleef het diertje daar onbeweeglijk hangen. Half September ontwaakte het uit zijn vroeg begonnen winterslaap en vloog naar buiten. Het is mij niet bekend of een dergelijke „voor-overwintering” wel eens meer waargenomen wordt.

G. Bank Jr., Kon. Williamstr. 36, Zaandam.

Trekvlinders in 1947. *Pontia daplidice* L. Als vindplaats moet toegevoegd worden : Aalten. Het totaal aantal waargenomen exx. stijgt tot 192.

Issoria lathonia L. De zin (p. 318, regel 5 v.o.) : „in Twente in de eerste helft van Aug. gewoon” berust op een misverstand en moet geschrapt worden.

Herse convolvuli L. Als vindplaats bijvoegen : Schiedam. Totaal aantal vermelde exx. 113 + 10 = 123. — Lpk.